

Љиљана Гавриловић

КОРЗО

— исказивање генерацијске поларизације у структури града —

Већина градова и варошица у Србији, па и у Југославији, има изграђену институцију корзоа као места окупљања омладине, односно места где се састају и друже искључиво млади, чиме се истиче њихово одвајање од старије генерације, уклопљене у структуру чаршије. Овом појавом се до сада нису бавили ни етнологи ни социолози. У оквиру социјално-психолошких и социолошких истраживања града корзо је спорадично помињан, без покушаја да се одреди његово место у структури града. Третирање корзоа као „конвенционалне гомиле“¹ не може се прихватити јер је несумњиво превише упрошћено, као ни свођење корзоа на један од „облика слободног времена који су у сфери забаве и повезани са односима између полова“², чиме се изједачава са игранкама, журевима и шетњом.

Може се тврдити да је корзо један од битних облика исказивања генерацијске поларизације на нивоу града, тако да се испитивањем корзоа може утврдити однос омладинске субкултуре и културе посматране градоке заједнице. На основу анализе понашања и одевања младих, којим се они дистанцирају од старије генерације, могуће је утврдити колико је та поларизација суштинска и колико она утиче на измену структуре града у целини.

Корзо у Новом Пазару, који је испитиван током лета 1983. године, веома је погодан за анализу, јер је веома изражена дистанца између омладине (под којом се подразумевају сви млади који запошљавањем и склапањем брака нису уклопљени у структуру чаршије) и старије генерације, исказано пре свега понашањем и одевањем. Иако се та дистанца види и на другим местима окупљања младих (кафићима и кафанама), на корзоу је најизраженија, јер је то једино место где се окупљају све категорије младих.

Корзо у Новом Пазару формирао се у главној улици у новом делу града — од сквера у центру до бензинске пумпе. Лети корзо траје од 20 —

20,30 час. до око 21,30 час., а зими од око 19 час. до око 20,30 час. После корзоа девојке су раније ишле кући, а младићи у кафану или кафе-чајницу; сада сви одлазе у кафиће или хотел „Врбак“.

На корзо долазе млади од 14—15 година до тридесетогодишњака који још нису склопили брак. Девојке долазе са другарицама, а младићи са друговима. Девојка може и сама да изађе и прошета корзоом, поготово ако зна да је њено друштво изашло на корзо (то првенствено важи за млађе девојке — до завршетка школовања).

На корзоу се шета у густо збијени редовима, полако, у мањим групама или по двоје. Најмлађи (14—16 година) шетају по тротоару и тек после пар година се укључују у прави корзо. Са стране, на тротоару, стоје углавном младићи и тачно се зна на ком месту стоји које друштво. Девојке стају са стране једино ако су у мушком друштву.

Девојка и младић, који се забављају, заједно долазе на корзо и заједно шетају. Ако се један пар неколико вечери појављује заједно на корзоу, то је знак да су почели да се забављају. Иако је још пре десетак година било обавезно да младић и девојка шетају на најмање метар растојања, данас могу да се држе за руке или да иду загрљени, мада то још увек изазива згражавање старијих. Ипак, и данас има девојака које крију да имају младића са којим се забављају, па неће са њима да изађу на корзо „да им не би нао углед“. То углавном важи за старије девојке, које имају намеру да се ускоро удају.

Упознавање на корзоу је обично преко познаника, иако је могуће и да младић сам приђе девојци која му се допада, ако немају заједничких познаника. У том случају младић шета иза девојке која му се допада и настоји да, у току шетања, почне разговор са њом.

Млади који излазе на корзо могу се поделити на две старосне категорије, које не зависе од година појединца, већ, првенствено, од његовог статуса чаршији. У млађу категорију спадају сви млади који су још у школи или на факултету, док у старију категорију спадају они који су завршили школовање и запослили се или чекају посао, а нису склопили брак. Ова категоризација је битна за одређивање мотива за излазак на корзо, као и за интензитет дистанцирања од старије генерације, које првенствено зависи од категорије којој појединац припада.

Године нису пресудне ни за дистанцу између омладине и старије генерације, што се најбоље види на примеру девојака које се удају већ између 14. и 16. године јер не настављају школовање после основне школе. Оне и не излазе на корзо, јер већ удајом прелазе у категорију одраслих. Њихови мужеви, који су обично 6—10 година старији, повремено излазе на корзо да се виде са пријатељима иако више времена проводе у кафани или кафе-чајници, традиционалним местима окупљања мушкараца.

На корзо сви излазе веома дотерани. Сат пре корзоа град је скоро празан јер се сви код куће спремају за излазак. Младе девојке носе цинс, мини сукње, а лети и хаљине са отвореним леђима, док се старије девојке, које се спремају за удају, облаче озбиљније, јер су већ запошљавањем ушле у структуру чаршије, изједначиле се са категоријом одраслих, па ни на корзоу не смеју да изгледају као шипарице, јер би им то чаршија замерила.

Младићи углавном носе цинс као уобичајену одећу омладинске субкултуре, али има и оних који носе одела, нарочито у старијој категорији.

За девојке се изласци на корзо завршавају удајом; док њихови мужеви могу и даље да излазе сами. Удата жена ни преко дана не сме сама или са другарицом да сврати у кафану или кафић, јер се то сматра неморалним. Млади мужеви, који вербално немају ништа против да њихове жене изађу са другарицама, због веома јаког притиска чаршије, то у ствари и даље не дозвољавају.

На корзо у Новом Пазару долазе и млади из приградских насеља и ближих села. Највише их долази уторком, који је пазарни дан у Новом Пазару, и преко викенда. Они се друже са Пазарцима, али су везе између њих и Пазараца ретке.

У Новом Пазару, као и у већини осталих градова у Србији веома је мало урађено на организовању концерата, приредби и других активности које би могле да окупе омладину. Кафане и кафечајнице биле су традиционална места окупљања одраслих мушкараца, док су се у постастичарницама окупљали дечаци. У последњих неколико година, од отварања хотела „Врбак“, и девојке могу да одлазе у хотел, а сада и у кафиће којих има све више.

Порастом стандарда међу омладином јачају социјалне разлике, које поред генерацијских, етничких-конфесионалних и полних разлика, утичу на формирање друштва која се окупљају на различитим местима и практично се не друже међу собом. Корзо тако остаје једино место где се окупљају све категорије омладине. На одржавање корзоа вероватно да утиче релативно чврста структура чаршије, која још није трансформисана под утицајем наглог привредног развоја или усељавањем, утолико пре што се углавном досељава становништво из околних села и из дела Санџака који гравитира Новом Пазару (општине Тутин и Сјеница, као и делови Санџака у Црној Гори), дакле из истог културног миљеа. Захваљујући томе задржала се, у приличној мери, и традиционална патријархална породица, са израженом субординацијом, старијих и мушкараца, и патријархални морал, са инсистирањем на што већој дистанци између полова, који је у овом крају појачан утицајем ислама.

С друге стране, релативно низак стандард утицао је на задржавање традиционалних форми коришћења слободног времена, које још увек није постало начин за исказивање новчане моћи, нити је новчана моћ постала пресудан чинилац за одређивање статуса породице и појединца у структури града (иако има индиција да је и тај процес у току), што заједно са распадом традиционалне структуре чаршије доводи до губљења класичног корзоа, као што се то десило у Београду.

Мотиви за излазак на корзо су различити и зависе од категорије којој појединац припада. Млађа категорија, односно школска омладина и студенти, излазе на корзо да би се видели са пријатељима, прошетали и сл. И ако се забављају, то су везе које се обично не завршавају браком, тако да млади не обраћају пажњу на социјални статус, етничку припадност или школску спрему младића (девојке) са којим (којом) се забављају, јер су то параметри који су битни само за избор брачног друга, које диктира мишљење чаршије. Слободно понашање и одевање истиче дистанцирање младих од породице и традиционалног схватања односа између полова, које је и експлицитно изражено. Поред тога тиме се изражава и непоштовање дистанце између социјалних и етничких група, која је иначе веома изражена.

Старија категорија — они који су завршили школовање и запослили се, или су пред запошљавањем, излазе на корзо и да би видели и, евентуално упознали, потенцијалне кандидате за брачног друга. Остали мотиви за излазак су као и код млађе категорије. У старијој категорији и младићи и девојке веома воде рачуна о пореклу, социјалној и етничкој припадности и школској спреми особе са којом се појављују на корзоу, јер ако излазе са особама које, по чаршијским мерилима, не припадају категорији погодној за склапање брака, то може да буде сметња за касније склапање брака какав се жели (а ретки су они који су спремни да склопе брак који чаршија не прихвата — сви етнички и социјално мешовити бракови). Иако то првенствено важи за девојке, и младићи веома пазе да „не изађу на лош глас“. Очигледно је да су млади из ове категорије, на манифестном плану, склони конформизму, првенствено због тога да би нашли боље радно место, односно лакше нашли посао и уклопили се у категорију одраслих. На конформизам указује и одевање ове групе младих, који мање-више потпуно прихватају одевање старије генерације. Ипак, уобичајен вербализовани став младих из ове групе је неприхватање схватања старијих и традиционалног односа између полова и генерација, али тај став појединац исказује само декларативно.

Међутим, учествовањем у корзоу, обе категорије младих исказују јединствен став. Наиме, старија категорија се на корзоу не дистанцира од млађе. Смањивање физичке дистанце између појединаца, која се креће, када има много људи на корзоу, око границе персоналне и социјалне дистанце (персонална дистанца се креће од 45—80 см, а социјална од 0,80—4м)³ има функцију исказивања заједничког става, односно јединственост свих категорија младих. То се појачава заједничком акцијом — шетањем у кругу у коме сви учествују у истој делатности и свако свакога може да види. Очигледно је да, поред исказивања дистанце у односу на старију генерацију, с тим што дистанцу млађи јасније и отвореније исказују од старијих, корзо има интегративну функцију за читаву категорију омладине, као једино место где се све разлике између младих занемарују и где сви учествују са истим правима. Слободно (условно речено) испољавање дистанце у односу на старију генерацију вероватно је појачано присуством великог броја особа које имају исти став,⁴ што утиче на уједначавање понашања на корзоу.

Конформизам који је присутан код старије категорије младих указује на то да је генерацијска поларизација која се испољава на корзоу формалне природе, јер се појединац који запошљавањем и склапањем брака уђе у категорију одраслих, мање-више потпуно повинује критеријумима старосне групе у коју улази, односно прихвата понашање и одевање које је карактеристично за категорију одраслих. Иако се, вербално, и даље често дистанцирају од чаршије и њених критеријума, фактичко понашање је скоро у потпуности прилагођено тим критеријумима. Тако старија категорија младих у ствари представља прелазну категорију између омладине и одраслих, односно период у коме се појединац од некорфомистичких расположеног омладинца претвара у саставни део традиционалне чаршије, што је један од разлога спорих промена у структури града у целини.

С друге стране корзо за појединца има функцију ослобођења од притиска, присутног пре свега у генерацијском сукобу у породици, који престаје тек када се склапањем брака створи основ за формирање нове породице.

На нивоу града, корзо има функцију каналисања генерацијског сукоба. Наиме, исказивањем дистанце у односу на старију генерацију релативном слободом понашања и одевања на местима окупљања младих, дакле првенствено на корзоу, смањује се интензитет сукоба на другим местима — у породици, школи, на радном месту, тако да корзо представља један од видова социјализације младих, пут да се што безболније уклоне у постојећу структуру чаршије.

Напомене

1. Ц. Костић, *Град и време*, Основни социологије града, Београд 1982, 132.
2. В. Томановић, *Социјални положај и слободно време младих*, Култура 27, Београд 1974, 139.
3. Н. Рот, *Знакови и значења*, Београд 1982, 174.
4. М. Звонаревић, *Социјална психологија*, Загреб 1981, 521.